

En klassisk krisedebatt

BOKOMTALE: Andreas Hardhaug Olsens bok om Keynes og Hayek inneholder mye interessant historisk og idéhistorisk stoff, men står i fare for å overdrive betydningen av debatten mellom dem for forståelsen av dagens problemer.

Av Agnar Sandmo, professor emeritus i samfunnsøkonomi ved Norges Handelshøyskole

I boken *Keynes + Hayek* gir Andreas Hardhaug Olsen oss et interessant bilde av to av det 20. århundres mest betydelige økonomer og setter dem inn i sin samtid, både historisk og idéhistorisk. Historisk, ved at han beskriver den økonomiske situasjon i mellomkrigstiden som danner bakgrunnen for deres teorier om økonomiske kriser. Idéhistorisk, ved at han beskriver det intellektuelle miljø som de levde i og de viktigste impulser for utviklingen av deres tenkning. Men han har større ambisjoner, slik det fremgår av bokens undertittel, *Hva kan Friedrich August von Hayek og John Maynard Keynes lære oss om økonomiske kriser?* Han beskriver Keynes' og Hayeks teorier og deres innflytelse på senere [økonomisk tenkning](#) og økonomisk politikk, og ender med å stille spørsmålet om hva et studium av deres tenkning kan gi oss av konstruktive tilnærminger til løsningen av vår egen samtids makroøkonomiske stabilitetsproblemer.

I de innledende kapitlene beskriver Hardhaug Olsen de sentrale kjennetegn ved økonomiske kriser og den verdensomspennende depresjon som for alvor begynte med krakket på New York-børsen i 1929. Deretter introduserer han oss for Keynes og Hayek, deres ulike perspektiver på krisens natur og debatten mellom dem. Han beskriver hvordan Keynes' perspektiv ble det dominerende fra 1936 til begynnelsen av 70-årene for så å bli avløst av en periode – som ennå varer - med konkurrerende teorier og skoleretninger innen makroøkonomisk teori. En av disse teoriene er den såkalt østerrikske skole som regner Hayek som en av sine grunnleggere, og Hardhaug Olsen diskuterer avslutningsvis hvilket bidrag denne skolens innsikter kan gi til en bedre forståelse av økonomiske kriser.

[John Maynard Keynes](#) (1883–46) var fra 1920-årene til sin død sin samtids mest berømte og innflytelsesrike økonom, både i og utenfor academia. Han underviste og forsket ved Cambridge University og utfoldet for øvrig et mangslungent virke som politisk rådgiver og kommentator, kulturpersonlighet og aksjespekulant. Hans hovedverk, *The General Theory of Employment, Interest and Money* (heretter *General Theory*) fra 1936, utløste en revolusjon i teoretisk og empirisk økonomisk forskning og fikk også stor innflytelse på økonomisk politikk. Bokens teoretiske bidrag var på den ene side etableringen av et analyseformat for analyse av samspillet mellom hovedstørrelser i økonomien som vi i dag refererer til som makroøkonomi, på den annen side en hypotese om at en økonomi kunne havne i en likevekt – altså i en langvarig og stabil tilstand - med høy arbeidsledighet på grunn av svikt i privat etterspørsel. Dette var en mulighet som sto i kontrast til den rådende oppfatning i økonomifaget på den tiden om at markedsøkonomien var

selvregulerende, og at fleksible priser og effektiv konkurranse var det som skulle til for å komme ut av en depresjon. Keynes' politiske oppskrift på å få økonomien ut av en ledighetslikevekt var økte offentlige utgifter og lavere skatter, altså en aktiv og ekspansiv stat.

MER OM KEYNES: [Hva kan vi lære av Keynes?](#)

[Friedrich von Hayek](#) (1899–1992) var østerriker av fødsel, men virket i mange år i England og USA. Han ble invitert til London School of Economics av professor Lionel Robbins som ønsket å skape en motvekt til Keynes' dominerende innflytelse i den økonomiske debatten. En kritisk anmeldelse av en av Keynes' bøker førte til en debatt mellom de to som Hardhaug Olsen gir et detaljert referat av. Hayeks viktigste bidrag til makroøkonomisk teori kom i boken *Prices and Production* (1931). I motsetning til Keynes, som først og fremst var opptatt av å analysere mulige veier ut av krisen, var Hayek mer opptatt av å finne årsakene til den. Han lokaliserte disse til en feilslått pengepolitikk snarere enn i svakheter ved markedsmekanismen. Etter publiseringen av Keynes' *General Theory* trakk han seg ut av debatten om konjunkturer og kriser, og hans forfatterskap tok andre veier. Han var interessert i alternative økonomiske systemer og advarte i sin mest berømte bok *The Road to Serfdom* (1944) om at den stadige utvidelse av statens makt som den han observerte i krigstidens Storbritannia uunngåelig ville lede til et [totalitært samfunnssystem](#), enten av Stalin- eller Hitler-typen. I etterkrigstiden dreide hans interesser mer i retning av politisk filosofi og vitenskapsteori.

Keynes-Hayek-debatten

Hardhaug Olsen vier et eget kapittel til den såkalte Keynes-Hayek-debatten som utspilte seg i tidsskriftet *Economica* i 1931–32. Den moderne leser vil lett komme til å spørre seg om debatten er verdt det. Den starter med at Hayek – på tilskyndelse av Lionel Robbins – skriver en anmeldelse av Keynes bok *A Treatise on Money* (1930). Anmeldelsen er ikke udelt negativ, men den er kritisk nok til at Keynes reagerer og skriver en lang kommentar, både til Hayeks anmeldelse og til hans bok *Prices and Production* (1931), som er meget skarp i tonen. Dette utløser et tilsvarende svar fra Hayek, som han så følger opp med del 2 av sin anmeldelse. (Til sammen må dette være en av de lengste – hvis ikke *den* lengste – bokanmeldelse i den økonomiske faglitteratur!) Når jeg lurar på om debatten er verdt den oppmerksomheten Hardhaug Olsen, i likhet med en del andre forfattere, gir den, er det til dels fordi en stor del av meningsutvekslingen består i gjensidige beskyldninger om språklige uklarheter og inkonsistente definisjoner, og selv om det ikke er vanskelig for en moderne leser å gi sin tilslutning til begge debattantene på dette punkt, er det ikke særlig stimulerende lesning. Det forhindrer ikke at debatten til tider er underholdende, som når Hayek skriver om Keynes' bok at den til dels preges av «a degree of obscurity which is almost unbelievable» (*Economica*, August 1931, s. 271) og Keynes slår tilbake med å kalle Hayeks *Prices and Production* «one of the most frightful muddles I have ever read» (*Economica*, November 1931, s. 394).

Et annet forhold som gjør at debatten i dag fortøner seg som mindre interessant, er at den foregår flere år før publiseringen av Keynes' *General Theory*, som er den boken som definerer Keynes' status innenfor det samfunnsøkonomiske fagområdet. Allerede i forordet til *A Treatise on Money* skriver Keynes at han er misfornøyd med boken, og det er først med *General Theory* han leverer det bidraget som utløser «den keynesianske revolusjon». En debatt om uklarheter og inkonsistenser i den første boken blir derfor av mindre interesse, særlig siden mange vil hevde at det er nok av uklarheter og inkonsistenser å diskutere i den neste boken også. Keynes-Hayek-debatten ville vært mer interessant for oss i dag hvis vi også hadde fått Hayeks syn på *General Theory*, men noen anmeldelse av den kom aldri. Keynes unnlot å fortsette debatten med Hayek etter sitt første innlegg, og Hayek lot være å skrive den anmeldelsen som kanskje ville gjort debatten mer spennende for nåtidens økonomer. Interessant nok fortsatte de imidlertid å diskutere de spørsmålene som debatten reiste i en omfattende privat korrespondanse, og de utviklet etter hvert et godt og vennskapelig forhold til hverandre.

Kan man kåre en taper og vinner i debatten? Hardhaug Olsen antyder at Hayek vant første runde, siden Keynes ga opp, som han sier, mens Keynes vant andre runde siden Hayek ikke anmeldte Keynes' hovedverk. Men hvordan man nå ser på dette, er det overhodet ingen tvil om den langt mer interessante konklusjonen at sammenlagtseieren gikk til Keynes. For etter *General Theory* fremsto han som mannen som hadde skapt en [revolusjon](#) i økonomifaget, og både hans teoretiske grunnsetninger og økonomisk-politiske anbefalinger ble raskt akseptert av bortimot hele den samfunnsøkonomiske profesjon. I den keynesianske æra som fulgte, ble Hayek mer eller mindre glemt.

Mot en syntese?

Keynes' dominans i den samfunnsøkonomiske fagprofesjon i tiårene som fulgte, skyldtes to forhold. For det første hadde han skapt et teoretisk rammeverk for makroøkonomisk analyse som raskt ble akseptert av andre økonomer, ikke minst gjennom de enkle pedagogiske modellene som ble formulert av John Hicks og Paul Samuelson. For det andre hadde han en klar oppskrift på en økonomisk politikk som viste en vei ut av 30-årenes krise: Stimulering av etterspørselen, først og fremst gjennom økte offentlige utgifter men også gjennom forsterket offentlig styring av privat investeringsvirksomhet. Hans teori var mindre egnet til å forklare hvordan kriser oppstod. Hayeks syn på veien ut av krisen gikk i hovedsak ut på å gi markedsmekanismen tid til den nødvendige selvkorleksjon gjennom lavere lønninger og justeringer av relative priser. Dette vant liten gjenklang i en situasjon med en så akutt og dyptgående depresjon som den verden opplevde i 30-årene.

Derimot hadde Hayeks teori mer å bidra med når det gjaldt å diagnostisere årsakene til krisen: En ekspansiv offentlig pengepolitikk som førte til feilinvesteringer og ubalanse mellom sektorene i den private del av økonomien.

I dette perspektivet er det nærliggende å konkludere med at teoriene er komplementære snarere enn konkurrerende, og at det er mye å hente ved å kombinere dem i en mer generell

teori om kriser og økonomisk politikk.

Dette er Hardhaug Olsens syn, som han – i alle fall i noen grad – utvikler videre i den siste del av boken, og som for øvrig forklarer bruken av «Keynes + Hayek» i tittelen.

Forsøket på en syntese av Keynes + Hayek er ikke helt overbevisende, og det ville da også være en så stor teoretisk utfordring at det ville være urimelig å klandre Hardhaug Olsen for ikke å ha maktet det. Derimot skriver han interessant om de makroøkonomiske kontroversene som har preget økonomifaget etter at den keynesianske tankegangen begynte å tape terreng tidlig på 1970-tallet. Milton Friedman formulerte en moderne versjon av monetarismen, og hans elev Robert Lucas videreførte hans tankeganger i den såkalte nyklassiske makroøkonomien som til forskjell fra Keynes' teori var basert på et formelt mikroøkonomisk fundament. Den ga imidlertid et bilde av økonomiens funksjonsmåte som for mange fremsto som bortimot absurd, for eksempel ved at all arbeidsledighet måtte tolkes som frivillig fra aktørenes side. Hardhaug Olsen prøver å etablere et bilde av den såkalte østerrikske skole – som innbefatter Hayek og hans meningsfeller enten de er født i Østerrike eller ikke – som en tilsvarende betydningsfull tankeretning, men dette forsøket synes jeg ikke han lykkes med. Helt på slutten av boken (s. 274) siterer han, åpenbart anerkjennende, en amerikansk økonom, Mario Rizzi, som på sin personlige blogg har skrevet følgende: «Som jeg har sagt mange ganger før, er den store debatten fremdeles Keynes versus Hayek. Alt annet er fotnoter.» Dette synes jeg er en kraftig overdrivelse, for å si det mildt. Det er interessant og givende å studere fortidens økonomer, men samfunnsøkonomi som fag har tross alt gjort enorme fremskritt siden Keynes' og Hayeks tid.

Et klart handicap for den østerrikske skole er deres aversjon mot bruken av matematiske og statistiske metoder i økonomifaget som har kjørt skolens medlemmer inn på et sidespor i forhold til den modernisering av faget som ellers har foregått i etterkrigstiden. Dette viser seg blant annet ved at skolen har etablert sine egne tidsskrifter og konferanser med lite overlapp med de dominerende forskningsretninger i faget. Inntil de «østerrikske» økonomene kommer seg ut av dette blindsporet, vil de fortsette å være en marginalisert gruppe innenfor det samfunnsøkonomiske fagområdet.

Perspektiv på Hayek

Jeg er gammel nok til å huske tiden da Hayek var en person som fikk liten oppmerksomhet i det samfunnsøkonomiske fagmiljø. I Norge var den eneste kilden til kunnskap om ham forretningsbladet *Farmand*, som ikke ble tatt alvorlig av økonomer som var blitt oppdradd på keynesiansk stabiliseringspolitikk og Frisch-inspirert planleggingstenkning. Hans mest siterte bok var *The Road to Serfdom* (*Veien til trelldom* som den norske utgaven heter), og inntrykket man fikk var at dette var et nokså overfladisk propagandaskrift. Jeg selv var godt voksen før jeg leste den, men da ble jeg til gjengjeld overrasket og imponert. Riktig nok fortøner bokens sentrale politiske tese seg som en alvorlig feilvurdering: Veksten i den offentlige sektor har ikke ført til fremvekst av høyre- eller venstrediktaturer i Storbritannia eller Skandinavia. Men for øvrig inneholder boken mye

som gjør den vel verd å lese for moderne mennesker. Dens beskrivelse av markedsøkonomiens funksjonsmåte er elegant og dyptpløyende, og den banebrytende analysen av samspillet mellom økonomisk og politisk frihet er tankevekkende.

LES OGSÅ: [Klokketro på markedet.](#)

Hardhaug Olsen skriver lite om denne boken; forståelig nok, siden hans fokus er på kriser og konjunkturpolitikk. Likevel er det utvilsomt en sammenheng mellom Hayeks bidrag på de to områdene. Keynes' krisepolitikk, spesielt slik den ble tolket av hans mest entusiastiske disipler, innebærer en ekspansiv stat, mens Hayeks anbefalinger har den motsatte tendensen. Hans skepsis overfor en stor offentlig sektor reflekteres også i hans syn på konjunkturer og kriser.

Alt i alt synes jeg at Andreas Hardhaug Olsen har skrevet en god og lesverdig bok om Keynes og Hayek. Jeg har riktig nok noen reservasjoner. Det er ingen tvil om at det er Hayek som er hans helt, og heltens betydning har lett for å bli overdrevet. Det skjer også her, synes jeg. Leser man de ledende vitenskapelige tidsskriftene i samfunnsøkonomi, er det åpenbart at Hayek etter 1930-årene ikke har vært noen sentral referanse i litteraturen om konjunkturer og kriser, selv ikke etter tildelingen av nobelprisen i 1974. Hardhaug Olsen opplyser at han selv ikke er utdannet økonom, og på den bakgrunn synes jeg han viser en imponerende evne til å orientere seg i litteraturen, selv om jeg av og til ble litt overrasket over det utvalg av økonomer som han synes det er verdt å sitere. Selv om han stort sett skriver svært godt, hender det også at han snubler litt i fagterminologien.

Men dette er småplukk. Både økonomer og andre med interesse for økonomisk politikk vil ha glede av å lese denne boken.